

*Яра О. С.,**кандидат юридичних наук, професорка,
докторант Науково-дослідного інституту публічного права*

АКРЕДИТАЦІЯ ОСВІТНІХ ПРАВОВИХ ПРОГРАМ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація. Актуальність статті полягає в тому, що громадяни України та споживачі юридичних послуг мають бути впевнені, що особа яка отримала диплом про вищу юридичну освіту може на належному рівні захистити їх права, свободи та законні інтереси. В свою чергу публічні органи також мають бути переконані що такі особи є компетентними здійснювати державне обвинувачення, слідство, захищати інтереси держави в національних і міжнародних судах. Іншими словами, диплом виданий здобувачам вищої юридичної освіти має бути підкріплений відповідною якістю знань навиків умінь та ін., що необхідно для належного правового захисту приватних осіб та публічного інтересу держави і суспільства в цілому. Мета статті полягає в тому щоб на основі теорії адміністративного права, доктринальних поглядів на цю проблематику вчених-адміністративістів, діючого законодавства з'ясувати особливості акредитації освітніх правових програм, як інструменту публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. Виходячи із засад основоположного законодавства в сфері вищої освіти, спеціальних норм адміністративного права, а також аналізованого листа галузева експертна рада може змінювати оцінку експертної групи виключно покращуючи рівень відповідності на користь закладу вищої юридичної освіти, якщо останній надасть додаткової інформації про системний підхід до усунення виявлених експертами недоліків. З метою забезпечення цього в Україні діють інститути ліцензування та акредитації освіти. В статті розкрито юридичну природу акредитації освітніх правових програм, як інструменту публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. Доведено, що це адміністративна процедура у ході якої відповідний вітчизняний чи країни учасниці ЄС національні органи засвідчують компетентність вищого юридичного закладу здійснювати навчальний і виховний процес, оцінюючи якість отримуваних знань, умінь, практичних навиків та ін. здобувачами вищої юридичної освіти на основі реалізації спеціальних норм адміністративного права. З'ясовано, що акредитація освітніх програм може здійснюватися іноземними акредитаційними агентствами та незалежними установами оцінювання і забезпечення якості вищої освіти, які не потребують підтвердження Агентством, що свідчить про реальне забезпечення конкуренції у цій сфері публічного адміністрування та практичні інтеграції вітчизняної вищої юридичної освіти до цінностей Європейського союзу та стандартів Болонського процесу.

Ключові слова: акредитація, вища юридична освіта, здобувача вищої юридичної освіти, інструменту публічного адміністрування, освітня програма, юридична природа

Актуальність дослідження. Громадяни України та споживачі юридичних послуг мають бути впевнені, що особа яка отримала диплом про вищу юридичну освіту може на належному рівні захистити їх права, свободи та законні інтереси. В свою чергу публічні органи також мають бути переконані що такі особи є компетентними здійснювати державне обвинувачення, слідство, захищати інтереси держави в національних і міжнародних судах. Іншими словами, диплом виданий здобувачам вищої юридичної освіти має бути підкріплений відповідною якістю знань навиків умінь та ін., що необхідно для належного правового захисту приватних осіб та публічного інтересу держави і суспільства в цілому.

З метою забезпечення цього в Україні діють інститути ліцензування та акредитації освіти. Перший засвідчує потенційно спроможність вищого навчального закладу здійснювати навчальні і виховний процес на відповідного освітньому рівні. Акредитація практично підводить первинний підсумок якості отриманих знань випускниками здобувачами вищої юридичної освіти і дає можливість на певний строк наперед здійснювати підготовку студентів та видавати їм легальні дипломи по вищу юридичну освіту. В умовах сьогодення ліцензування в Україні здійснюється через відносно новий інститут «акредитації освітніх правових програм», який переживає етап свого подальшого як наукового так і практичного розвитку.

Огляд останніх досліджень. До проблеми адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні звертали свої наукові погляди вітчизняні вчені Є. Авер'янова, В. Бачинін, О. Бондаренко, Н. Бондарчук, І. Булик, О. Внукова, В. Галунько, О. Гладкая, О. Голік, В. Гладуш, І. Голобенко, К. Грищенко, Н. Гітун, Л. Губерський, Н. Губерська, Г. Драйден, І. Драч, В. Дейнека, О. Жерновникова, І. Зайченко, О. Зубчик, А. Іванишук, Н. Л. Калашнікова, Коротка, М. Курко, Т. Кучера, М. Мартинов, А. Маслова, Р. Мельник, Л. Миськів, О. Лебідь, Г. Лисенко, О. Львова, В. Пальников, В. Селюков, Л. Насонова, Г. Немченко, С. Немченко, Н. Пархоменко, О. Правоторова, Л. Подимова, О. Оргинський, С. Сливка, О. Скочиляс-Павлів, О. Хохленко, І. Хохлова, П. Таланчук, Т. Тарахонич, І. Тикович, С. Цигульов, Ю. Шемчушенка, А. Шпак, В. Юровська, М. Фіцула, С. Яровий та ін. Проте, вони аналізовану нами проблематику безпосередньо не аналізували, а зосереджували свої наукові пошуки та більш загальних, спеціальних чи суміжних викликах.

Мета статті полягає в тому щоб на основі теорії адміністративного права, доктринальних поглядів на цю проблематику вчених-адміністративістів, діючого законодавства з'ясувати особливості акредитації освітніх правових програм, як

інструменту публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні.

Виклад основних положень. Згідно із словник української мови «акредитація» це: процедура, у ході якої національний відповідний орган документально засвідчує компетентність юридичної особи чи відповідного органу з оцінювання відповідності виконувати певні види робіт офіційний дозвіл, що видається кому-небудь державним органом на дипломатичне представництво, участь у якій-небудь міжнародній організації і т. ін.; акредитування; сукупність правил допуску учасників торгів до участі в біржових торгах; акредитація журналіста: а) закріплення на визначений або невизначений строк журналіста за державним органом та органами управління об'єднань громадян; б) офіційно надане журналістам право брати участь у пресконференціях, бути спостерігачами на конференціях, зборах, з'їздах, сесіях парламенту тощо [1]. Для нашого дослідження найбільш придатними є перше енциклопедичне розуміння аналізованого категорії.

Приєднання України в 2005 р. до Болонського процесу актуалізувало необхідність створення такої зовнішньої системи забезпечення якості, яка б відповідала Стандартам і рекомендаціям щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG-2015). Однією із головних цілей спеціальних законів «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. і «Про освіту» від 5 вересня 2017р. стало нормативне забезпечення створення та функціонування внутрішніх і зовнішньої систем забезпечення якості в освіті загалом і вищій юридичній освіті, зокрема [2]. Інструментом забезпечення якості освіти є акредитація освітніх програм, навчальних спеціальностей за кожним окремим рівнем навчання та вищого навчального юридичного закладу в цілому.

Питання ліцензування і акредитації віднесені до системи забезпечення якості вищої освіти. За логікою адміністративного-правового механізму в Україні ліцензування та акредитація мають забезпечувати гарантовану мінімальну якість вищої освіти. Ліцензування – до початку освітньої діяльності. Акредитація – за результатами освітньої діяльності [3].

Акредитація освітньої правової програми є складовою системи зовнішнього забезпечення якості освіти, вона здійснюється на предмет: відповідності стандарту вищої правової освіти, що включає, крім вимог стандарту за відповідною спеціальністю, дотримання ліцензійних умов; спроможності закладу вищої юридичної освіти виконати вимоги стандарту та забезпечити досягнення здобувачами освіти передбачуваних в освітній програмі результатів навчання, у тому числі завдяки функціонуванню внутрішньої системи забезпечення якості; досягнення заявлених у програмі результатів навчання (відповідність визначеного кредитного виміру освітніх компонентів, обраних методів викладання та оцінювання тощо). Інституційна акредитація встановлює відповідність системи внутрішнього забезпечення якості закладу вищої освіти чинним вимогам до системи забезпечення якості вищої освіти. Необхідною передумовою проведення інституційної акредитації закладу вищої освіти є акредитація всіх його освітніх програм. Процес акредитації має бути застосований вищим закладом юридичними вищої освіти для розвитку та вдосконалення системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти [3].

Згідно із чинним законодавством акредитація є добровільною і проводиться з ініціативи вищого юридичного закладу

вищої освіти. Її метою є: встановлення відповідності якості освітньої програми та освітньої діяльності визначеним критеріям; допомога закладам вищої освіти у визначенні сильних і слабких сторін освітньої програми та освітньої діяльності за цією програмою; надання усім заінтересованим сторонам інформації про якість освітньої програми та освітньої діяльності за освітньою програмою; посилення довіри до вищої освіти в Україні; сприяння інтеграції українських закладів вищої освіти до Європейського простору вищої освіти. Заклад вищої юридичної освіти зобов'язаний сприяти проведенню акредитації та діяти добросовісно у відносинах із Агентством, його галузевими експертними радами та експертами [4].

Заклад вищої юридичної освіти, який бажає акредитувати освітню програму, подає до Агентства такі матеріали для акредитації в електронному вигляді, засвідчені кваліфікованим електронним підписом відповідальної особи або кваліфікованою електронною печаткою закладу вищої освіти. Упродовж п'яти робочих днів із дня реєстрації заяви про проведення акредитації призначається склад експертної групи, яка проводить акредитаційну експертизу, визначається строк її роботи. Одночасно визначається працівник секретаріату Агентства, відповідальний за супроводження акредитаційної експертизи і підготовку методичних рекомендацій для експертів перед їхнім виїздом до закладу вищої освіти. Акредитаційна експертиза передбачає: вивчення експертною групою відомостей про самооцінювання, доданих до них матеріалів, а також усіх інших матеріалів та інформації, що стосується освітньої програми і діяльності закладу вищої освіти за цією програмою; виїзд експертної групи до закладу вищої освіти з метою уточнення фактів, вказаних у відомостях про самооцінювання, опитування представників заінтересованих сторін про освітню програму та діяльність закладу вищої освіти за цією програмою, формування рекомендацій щодо вдосконалення якості освітньої діяльності за цією програмою; складання звіту про результати акредитаційної експертизи. Акредитаційна справа та проект експертного висновку розглядаються на засіданні галузевої експертної ради (ГЕР), яке ухвалює одне з таких рішень: про схвалення експертного висновку ГЕР і направлення акредитаційної справи на розгляд Агентства; про подання Агентству обґрунтованої пропозиції щодо призначення повторної акредитаційної експертизи [4].

Згідно із роз'ясненням Агенції які були надані учасника акредитаційної процедури: у своєму експертному висновку може змінювати оцінку експертної групи, мотивуючи це наявністю додаткової інформації від закладу вищої юридичної освіти, що свідчить про системний підхід до усунення певного недоліку, який дозволяє запобігти його виникненню протягом строку дії акредитації [5; 6].

Іншими словами, виходячи із засад основоположного законодавства в сфері вищої освіти, спеціальних норм адміністративного права, а також аналізованого листа галузевої експертної ради може змінювати оцінку експертної групи виключно покращуючи рівень відповідності на користь закладу вищої юридичної освіти, якщо останній надасть додаткової інформації про системний підхід до усунення виявлених експертами недоліків.

Рішення Агентства може бути оскаржене до самого Агентства та до адміністративного суду [4]. Крім, того акредитація освітніх програм може здійснюватися іноземними акредитаційними агентствами та незалежними установами оцінювання

і забезпечення якості вищої освіти, які не потребують підтвердження Агентством. Рішення про акредитацію такої програми вноситься до Єдиної державної електронної бази з питань освіти [4; 7]. Наприклад, Міжрегіональна Академія управління персоналом пройшла акредитацію 8 освітніх програм у Латвійському Академічному інформаційному центрі. Було акредитовані програми: 8 освітніх програм другого освітньо-кваліфікаційного рівня – ОП «Право» та ОП «Психологія» [8]. Що свідчить про реальне забезпечення конкуренції у цій сфері публічного адміністрування та практичні інтеграції вітчизняної вищої юридичної освіти до цінностей Європейського союзу та стандартів Болонського процесу.

Усе вище наведене дає можливість створювати наступні висновки щодо акредитації освітніх правових програм, як інструменту публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні:

– акредитація освітніх правових програм – це процедура, у ході якої відповідний вітчизняний чи країни учасниці ЄС національні органи засвідчують компетентність вищого юридичного закладу здійснювати навчальний і виховний процес та оцінити якість отримуваних знань, умінь, практичних навиків та ін. здобувачами вищої юридичної освіти;

– акредитація освітніх правових програм, за своєю адміністративною природою є інструментом забезпечення якості вищої юридичної освіти за кожним окремим рівнем навчання вищого юридичного закладу;

– системи забезпечення якості має відповідати цінностям ЄС та стандартам і рекомендаціям щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG-2015);

– акредитація освітніх правових програм є похідною від ліцензування, які мають спільну мету – забезпечення якості вищої освіти: ліцензування, здійснюється на початку освітньої діяльності; акредитація – за результатами освітньої діяльності;

– згідно із формально прописаним чинним законодавством акредитація освітніх правових програм є добровільною, однак практично вона є обов'язкова, адже вищий юридичний заклад, який не пройшов акредитацію втрачає легітимність та позбавляється права здійснювати випуск студентів і видавати їм дипломи про вищу юридичну освіту;

– процедура акредитація освітніх правових програм прописана в чинному законодавці, основними етапами якої є: подача заяви до Агенції; призначення складу експертної групи; проведення нею акредитаційної експертизи; розгляд експертного висновку галузевою експертною радою; прийняття Агенцією рішення; оскарження рішення в адміністративний чи судовий спосіб;

– доведено, що виходячи із засад права та основоположного законодавства, спеціальних норм адміністративного права, а також галузева експертна рада може змінювати оцінку експертної групи виключно покращуючи рівень відповідності на користь закладу вищої юридичної освіти, якщо останній надасть додаткової інформації про системний підхід до усунення виявлених експертами недоліків;

– акредитація освітніх програм може здійснюватися іноземними акредитаційними агентствами та незалежними установами оцінювання і забезпечення якості вищої освіти, які не потребують підтвердження Агентством, що свідчить про реальне забезпечення конкуренції у цій сфері публічного адміністрування та практичні інтеграції вітчизняної вищої юри-

дичної освіти до цінностей Європейського союзу та стандартів Болонського процесу.

Отже, акредитація освітніх правових програм, як інструмент публічного адміністрування забезпечення вищої юридичної освіти в Україні – це адміністративна процедура у ході якої відповідний вітчизняний чи країни учасниці ЄС національні органи засвідчують компетентність вищого юридичного закладу здійснювати навчальний і виховний процес, оцінюючи якість отримуваних знань, умінь, практичних навиків та ін. здобувачами вищої юридичної освіти на основі реалізації спеціальних норм адміністративного права.

Література:

1. Акредитація. Словник. UA. 2020. URL: <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=акредитація>
2. Акредитація освітніх програм (за матеріалами проекту QUAERE) : методичний посібник / за заг. ред. Л.В. Губерського. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2018. 74 с.
3. Зубчик О. Ліцензування як форма контролю та інструмент державного управління в сфері вищої освіти. Менеджер. 2016. № 1. С. 71–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzhm_2016_1_12
4. Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Затверджено наказом МОН від 11 липня 2019 р. № 977. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19#Text>
5. Щодо надання роз'яснень учасникам акредитаційного процесу. Лист Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 5 червня 2020 № 708. URL: http://kb.nuos.edu.ua/repository/data/Akr_Licenzirovanie/2020_List_NAZJVO_708.pdf
6. Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. URL: https://npu.edu.ua/images/file/Viddil_licen/2016/post_266.pdf
7. Про затвердження переліку іноземних акредитаційних агентств та агентств із забезпечення якості вищої освіти, які видають сертифікати про акредитацію освітніх програм, що визнаються в Україні. Додаток до розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 554-р. *Верховна Рада України*. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-2019-p#Text>
8. Міжрегіональна Академія управління персоналом пройшла акредитацію 8 освітніх програм у Латвійському Академічному інформаційному центрі. 2020. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти URL: <https://naqa.gov.ua/2021/03/міжрегіональна-академія-управління/>
9. Авер'янова С. Правове регулювання ліцензування господарської діяльності: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ, 2019. 19 с.
10. Біла книга «Ліцензування, як інструмент обмеження доступу до ринків». Редакційна колегія О. Гончарук, Д. Малюська, І. Лавриненко. Київ: BRDO Офіс ефективного регулювання, 2017. https://cdn.regulation.gov.ua/bf/0a/bb/8c/regulation.gov.ua_БІЛА%20КНИГА%20оновлена.pdf
11. Положення про Міністерство освіти і науки України. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-p#Text>
12. Статут Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 244. *Верховна Рада України*. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2015-p/ed20190828#Text>
13. Про вищу освіту. Закон України 1 липня 2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37–38. ст. 2004.

14. Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187. Ліга Закон. 2020. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP210365.html

Yara O. S. Accreditation of educational legal programs as a tool of public administration of higher legal education in Ukraine

Summary. The relevance of the article is that citizens of Ukraine and consumers of legal services should be sure that a person who has received a diploma of higher legal education can adequately protect their rights, freedoms and legitimate interests. In turn, public authorities must also be convinced that such persons are competent to carry out public prosecution, investigation, protect the interests of the state in national and international courts. In other words, the diploma issued to applicants for higher legal education must be supported by the appropriate quality of knowledge, skills, etc., which is necessary for the proper legal protection of individuals and the public interest of the state and society as a whole. The purpose of the article is to find out the peculiarities of accreditation of educational legal programs as a tool of public administration of higher legal education in Ukraine on the basis of the theory of administrative law, doctrinal views on this issue of administrative scientists, current legislation. Based on the principles of basic legislation in the field

of higher education, special rules of administrative law, as well as the analyzed letter, the sectoral expert council may change the assessment of the expert group only by improving the level of compliance in favor of higher legal education, if the latter shortcomings. In order to ensure this, there are institutes for licensing and accreditation of education in Ukraine. The legal nature of accreditation of educational legal programs as a tool of public administration of higher legal education in Ukraine is revealed in the article. It is proved that this is an administrative procedure in which the relevant domestic or EU member states national authorities certify the competence of the higher legal institution to carry out the educational process, assessing the quality of knowledge, skills, practical skills, etc. applicants for higher legal education on the basis of the implementation of special rules of administrative law. It was found that accreditation of educational programs can be carried out by foreign accreditation agencies and independent institutions for evaluation and quality assurance of higher education, which do not require confirmation by the Agency, which indicates real competition in this area of public administration and practical integration of domestic higher legal education Union and the standards of the Bologna Process.

Key words: accreditation, applicant for higher legal education, educational program, higher legal education, legal nature, public administration tool.